

84 (2 = 4-н. 2) / 53

Т - 530

Л. Н. ТОЛСТОЙ

ОЙЫН-ЖЫРГАЛДЫҢ
КҮЙИНИНДЕ

Облациздат • 1951

63750

~~89005~~

Чрно-Алтайская область
БИБЛИОТЕКА

63750

Ур

T-53.

Л. Н. ТОЛСТОЙ

ОЙЫН-ЛЫРГАЛДЫҢ КИЙИНИНДЕ

Алтай элге Е. Чалман айырған

89055

700 ✓

1986
Инд 63750

Төрө-Алтайскяя Областныя
• БИБЛИОТЕКА •

ТӨРӨ-АЛТАЙСКИЙ ОБЛАСТНЫЙ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ

1951

ОЙЫН-ЖЫРГАЛДЫН КИЙИНИНДЕ

Жакшы кизи болорго кимыл кижиге не керек десе, улусты эбиреде турган айалганы кыялтан жок кубултар керек деп, бие Иван Васильевичке куучындашты. Оңчо улуска тоомжалуу Иван Васильевич ол куучыннын кийининде мынайда айтты:

— Жакшыны да, жаманды да кизи бойы алдынан оңдоп болбос, керек оңчозы эбиреде турган айалгада болуп жат деп, эбиреде турган айалга саятарын жетирип жат деп, элер айладыгар. Мен бодоом, керек оңчозу учуралда болуп жат. Мен бойыннан да керегимде айдаймын...

— Же жакшыны да, жаманды да кизи бойы оңдоп болбос деп, кем де айтпаган. Иван Васильевич куучыннан улам, шүүн алган шүүлтөзмө бойы кару берип, оңоң улам, бойыннын жүрүмүндө болгон учуралды куучындайтан. Ол куучындаганда, бир де жакырбай, эмесе кошпой, акту жүргөнгөн куучындайтан. Куучынга жалбиркейле, педег улам куучындаганын бойы чек ундуп та койотон.

Бу куучынды куучындаар тушта, ол бала онойдо ок этти.

— Мен бойым керегинде айдаймын. Менниг бастыра жүрүмүн мынайла ла болуп, бекб болбогону, эбиреде турган айалгадаң эмес, бекб керектен улам болгон.

— Педег улам болгон? — деп бие сурады.

— Је ол узун история. Оны ондон аларга, көп куучындаар керек,—деди.

— Је, слер куучындаан берэесср, — деп айтты-
быс.

Иван Васильевич санааны отурала, бакын жай-
кады.

— Бастыра јүримин бир ле түйнөг улам, чы-
нын айтса, бир ле эртең турадан улам ончозы ку-
була берген,—деди.

— Не болгон?—деп бис сурадыс.

— Не болгон десе, ол тушта мен бир кысты сүрекей сүүгөн болгом. Мен оног до бекб кыстар-
ды ашайда көп катап сүүгөм. Је бу бй менниг сы-
рапай тыг сүүгөн тужым болгон. Ол керек бол-
гоннанг бери удап калды; мен сүүгөн уй кизин-
ниг кызы да эмди абыл-јуртту. Онын фамилиязы
Б...ады десе Варенька—Иван Васильевич онын фа-
мелиязын адап ийди.—Ол бекең де јашту тужым-
да сүрекей јараш болгон. Је јинт тужымда, он се-
гисе јашту тужымда, јаражы сүресен болгон: узун,
көб сынду, кеберкек ле уду бүүдүмдү болгон, чын
ла улу бүүдүмдү болгон. Оскө канайда да туруп
болбойтон чылап, бакын кидини јаар эмеш кедей-
тин алала, јаянтайын сүрекей тус туратан. Ол
чичке, каткан та болзо, онын јараш болгоны ла
сыны узун болгоннанг улам, онойдо тус турга-
ны оны кидий да бийиркек бүүдүмдү эдет.
Онын эрке ле јаянтайын сүзүмјилү күүдүмзирене-
тели эмес болзо, јараш јалтыркей көстөри ле бас-
тыра јараш јинт бүүдүми эмес болзо, онын бийир-
кек бүүдүминенг улус јалтана берер эди.

— Иван Васильевич кидий сүресен јарандыра
куучындайт!

— Је канча да кирези јарандыра куучындаа,
онын кидий болгонын слер билгедий эди, ја-

рандырып болбос. Керек ондо эмес. Менин куучындаарга турган керегим төртбүннүчү жылдарда болгон. Ол тушта мен провинциальный университетте студент болгом. Жакшызын да, жаманын да билбей турсам, же ол тушта бистинг университетте кандай да кружок жок, кандай да теория жок болгон, бис тегин ле жинт улауе болгонмыс, жинт тужында канайда жүрөтөи ади, бис база онойдо ок жүргөннөс, үренип ле сүзүмүлү болуп жүрөтөннөс. Мен сүрөкөй сүзүмүлү ле жалтанбас уул болгом, ого үзөөри бай болгом. Менде калашту жорго ат бар болгон. Мен кыстарла кожо кырданг түжүрө мантадып туратам (ол тушта конваторло жычылабайтан болгон). Ибкбрлбримле кожо аракыдал жүрөтөи (ол тушта бис шампанскийдеи бскб аракы ичпейтөннөс; акча жок болгондо—мени ле ичпейтөннөс, эдиги чилеп, ак аракыны ичпейтөннөс). Менин сүрөкөй ле жылбиркейтөннөс ойын-жыргал болгон. Мен ол тушта жакшы танцовать адетем, чырайым да жаман эмес болгон.

— Же, кемзинер ле неме жок, бис слердин ол туштагы портредесерди билерис. Чырайыгар жаман болордон болгой, слер сүрөөи жараш болгоныгар,— деп, куучынджын отурган улустан бир үй кизи айтты.

— Же жараш та болгон болзом, керек ондо эмес. Керек неде десе, мен ол кысты сүрөкөй тыг сүзүп жүргөн бйдб, жылгайак байрамнын калганчы күнинде, губернский предводителдынг айылында ойын-жыргалда болгом. Ол бууроак, бай бббгөн болгон. Онын бойы ошкөш бууроак эмегени, кизинг платье-лү, бажында брильянт деп баалу ташла чүмдеген таягышындау, Елизавета Петровнаын портреди ошкөш күкпек, ак жарындары ла төжи ачык эмеген бисти утхуды. Ойын-жыргал сүрөкөй болгон:

туранын ичи сўрекей жараш, музыка сўўйтен помещиктинг крепостной музыканттары ондо, ол тушта олар атту-чуулу музыканттар болуп турган, буфет сўрекей жакшы, шампанский аракынын кбби талайдык болгон. Мен шампанскийди ичереге сўўйтен де болзом, ол кўн ичегем, ненинг учун десе, сўўгенимненг улам аракы жокко до эзирик јўргем, је жыгылгачча ла танцовать эткем—кандый ла јўзди тавецтерди—кадрильди, вальсты, польканы, је канча ла арга баранча, ончозын Варенькала кожо танцовать эткем. Варенька кыскалтым-ак курлу, ак платьелу, чичке, курч чаганагына араила јетпей турган ак перчаткалу, ак атлас башмактарлу болгон. Мен перчаткаларды аларга парикмахерге барала, онын-јыргалга оройтып келгем, бир Анисимов деп јескимчилу инженер десе, јангы ла кирип келген Вареньканы мазурка танцовать эдереге кычарган эмитир. Мен эвидге ол инженерди кбрбр кўўним јок. Онойдордо, мен мазурканы оныла кожо эмес, бир немочкала кожо танцовать эттим, азыйда мен оныла ўресележин јўретем. Је ол онын-јыргалда мен оныла эриектешпей, ого чичке кбрббб, јангыс ла узун, тўс сынду, кыскалтым-ак курлу, ак платьелу кысты, онын жаагында ойдыкту, мызылдап тургандый кызыл јўзи јаар, эркелесип тургандый жараш кбстбри јаар кбрўп турган. Јангыс ла мен ол кыс јаар кбрўп турган эмесим, ончолоры оны кбрўп турган, эр де улусты, јўй де улусты ол кыс бойынын жаракыла артыктап та турган болзо, ончозы оны сўўгилеп турган. Оны сўўбеске де болбос болгон.

Закон айынча болзо, мазурканы мен ол кыска танцовать этпегем, је чыннанча болзо, бастыра бидинг туркумына мен оныла кожо танцовать эткем. Ол кыс бир де адыркабай, залды кечире мен јаар

чичке билип келетен, мен десе, ол мени кычырарга жеткелекте бойым ла тура жүтүрөтөм, мен онойлп әрмек жоктон ло билип турганымды күндүлөп, мен жаар көрөлө, күлүмзиренип ибетен. Бис ого жууктап келгенисте, менин саланын алган сөзүмдү билбей, колын бекб кички жаар береле, чичкечек жариндарын брө көдүрүн, мени токунадып, мен жаар көрөлө, күлүмзиренип ибетен.

Мааурканы чүмлөп танцовать эдерде, бис әкү кожо узак айланышканыс. Ол түргөн тынып, күлүмзиренип, „база ла катап“ деп айдатап. Мен катап-катап айланылып турганда, бойымнын сөбөктайлагымды да еспей туратам.

— Калайып еспейтес, мен бодозом, качан онын курлаанын кучактап тударарды, жангыс ла бойыгарды да эмес, же онын да бастыра эт-сөбгүн сенин турган болорыгар,— деп айылчылардын бирүан айтты.

Иван Васильевич кенетийин кызара берди, үний бибиктеди, мынайда айтты:

— Же, бу слер, эмдиги өйдөгү жинтөскүрүм, оччогор оңдый. Слер кизинин эт-сөбгүнөң бекб пени де көрбөдигер. Бистин бөдб оңдый эмес болгон. Мен канча ла кирези тың сүзүгөмдө, сүзүгөн кизинин эт-сөбгү меге там ла билдирбей баратап. Слер үй кизинин буттары, кызыктары, база бекб мени де болзо көрбдигер, слер сүзүгөн үй кизини жылагаштап ибедигер, меге десе, Альфонс Каррдын айтканыла,— ол жакшы писатель болгон —менин сүзүгөн кизим жаантайын күлөр кийимдү болгон. Бис жылагаштаардан болгой, Нойдын жакшы уулы болуп, жылагашын жабып койорго кичеетенис. Же слер оны оңдоп то болбозыгар...

— Слер оны укпагар. Онон ары не болды? — деп бистин бирүбне сурады.

— Је ондый да болзо, мен көп сабазын оныла кожо танцовать эттим, Эвдинг Эткинин де билбей калдым. Музыканттар чылаганынанг улам кышайда да валантанып, — ойна-жыргалдыг учу жаар кандый белотонун слер бойыгар да билеригер — ол ло ок мазурканын мотивын ойноп турдылар, айылчылар отуратап кыштаты көзөр ойнойтон столды күреелей отурган адалар ла эиелер тургылап чыкты, ажа-нышты сакып, лажелер нени де апаргылап, жан-тайын ла жүтүргилеп турат. Учунчи час болгон. Калганчы минуттарды тузаланып керек болгон. Мен база ла бир катан оны кычырып алдым, бир зал-дыг узала сыныла жүзунчи катан бардыбыс.

Мен оны бойыныг отуратап јерине јетирип жү-релө, — Ажанып алган кийининде кадрилиди танцо-вать эдерге менле барарар ба? — деп айттым.

— Мени адам апарбаза, ондый болбой кайт-сын, — деп айдала, күлүмзиренип ийди.

— Мен бербезим, — дедим.

— Веерди берзегер, — деди.

— Берерге карамду, — деп ийди, јенчилчек ак веерди ого алып бердим.

— Слерди карамдабазын деп, слерге мыны берип турым, — деп айдала, веерден бир јунды јауап ийе-лө, меге берди.

Мен јунды алаза, ого сүрекей сүзүнгөнүмди ло ого быдан јетирип турганыман ажарып көргөнүмнен билдирттим. Мен јаныс ла сүзүмүлө болгон эмесим, — мен ырысту боло бердим, мен јаныш кичи боло бердим, мен бойыма түнөй эмес, кандый да, качан да јанын этпегендий јаныс ла јакшы эткедий, кичи боло бердим.

Мен јунды перчатканын ичи јаар јажырып ий-дим, бойым онойт ырап болбой, ондо ло турдым.

— Көрөбүр, алам танцовать эдерге кычырып туры, — деп кыс айтты. Адазы узун, түс сынду, мөңгүн аполеттерлү полковник, эжиктин жанында айылдын өззи эмегенле база бекө дө үй улусла кожо турды.

— Варенька, бери кел, — деп айылдым өззи үй кизи тыг унле айтканын бис угуу ийдибис.

Варенька эжик жаар басты, мен онын кибишиен бастым.

— Слерле кожо танцовать этени деп адагарды айтсаар, көркинми. Же, сурап турыбыс, Петр Васильевич, — деп айылдын өззи үй кизи полковник жаар көрди.

Вареньканын адазы сүрекей жараш, түс сынду, узун, жакшынак бүдүмдү карыган кизи болгон. Онын жүзи сүрекей ак, ак азу сагалын толгоп койгон, ондый ок ак жаак сагалы азу сагалына једин калган, саамайшыг чачын алын јаны жаар тарап койгон, онын жалтыркэй көстөринде ле эриндеринде кызынын күлүмзиренгени өшкөш ок күлүмзиреш болгон. Онын обору жараш, жалбак тбжин көп эмес ордендерле чүйдөп койгон, таларкак көгүсөү, буттары узун, түс болгон.

Бис эжикке једин келеристе, полковник танцовать эдерин ундуу койгом деп айлып, танцовать эдерге болбой турат, де ондый да болзо, күлүмзиренип, колдорын сол јаны жаар сунала, шпагазын јүктүгүннен уштыяла, уккур јинт кизиге берди, оң колындагы илгин перчатказын чөббө тартып, — „Опчозын закон айыныча эдер керек“, — деп күлүмзиренип айдып, кызынын колынан тудала, эмеш айлана соголо, музыканын келиштире ойноорын сакып турды.

Мазурканын мотивы угула берерде, бир будыла тыг тееп ийди, бир будын суй салды, таманын то-

кулдадым, эмесе бир будын бирүзүмө тыг согуп, улуу, уур бүүдүмү кезикте араай, жүргөөри, кезикте десе, табышту ла калапту болуп, залды эбиреде эбирилип барадат. Вареньканын кеберкек обору оныла кожо билдирбемнен кайкалап бараткандый, бойынын кичинек ак торко буттарынын алтамын кезикте кыскартып, кезикте десе узалдып барадат. Олордун каны ла кыбыктамыжын бастыра улус айкаптамылап турды. Мен сүрекей сүзүмүлү кайкан, олорду көрүп турадым. Анчадала онын сапогторун сүрекей кайкагам, жука тередег эткен, чүмдөп эткен курч тумчукту эмес, азыгы төрт толукту тумчукту, чоңтой жок сапогтор эмитир. Ол сапогторды батальонный савозник эткен болгодый. „Бойынын сүзүгөн кызын улуска көргүзүп, ойын-жыргалга алып жүрөргө ле кийиндирерге, ол чүмдөп эткен сапогтор садып албай, айылда эткен сапогтор кийип жүргөн эмитир“, — деп мен савандым. Качан бир тушта ол сүрекей жакшы танцовать эткен болгодый, же эмди онын эди-сөөгү уур болуп калган, ондый жараш ла түргөн „ла“ эдерге ле тураа, буттары жетире ээлгир эмес. Же ондый да болзо, ол эки катап эбирилип келди. Онын кийининде буттарын түргөн эки башка эди ийеле, ойто бириктирин ийеле, же эмеш уур да болзо, бир тизезиле тизеленип ийерде, кызы адазынын түрүп ийген юбазын түзелди, күлүмзиреп, адазын эбиреде жүргөөри басып ийерде, ончолоры колдорун тыг чабыштырды. Адазы эмеш тыгыдынып, брө көдүрилеле, кызынын кулактарын эркеледи тудала, мандайына окшоды; меге жединип эвелип берди, мени оныла кожо танцовать эдип турган деп бодогон эмитир. Онын кавалери мен эмес дедим.

— Же тунгэйле эмей база, слер оныла кожо эмеш танцовать эдип ийезгер, — деп айдып, эркелеткен-

дә кәләмзирекки, шпагазын јүктүгине кийдирип алды.

Бутылканын ичинен бир ле тамчы түшсө, онын ичинде бар неме ончосы агып түжеткен, онобып ок, менин Вареньканы еүүгенимди, менин канча ла кирези еүүр аргалу болгонимды јайымдалтып ибди. Мен ол ло тушта бойымнын еүүгенимле бастыра телесейди кучактап алдым ошкон. Чүмдү танымшкынду Елизаветанын тәки ошкон тәштү эмегенди де, онын Аббөгөнни де, онын айылчыларын да, онын јалчыларын да, меге бөркөп турган инажеверди Анисимовты да мен еүүдим. Ондай сап башка бәдүктү, Вареньканын бойы ошкон эрке кәләмзиреништү адазын мен ол тушта кандый да сүрекей кәдүрени, јакны кәрдим.

Мазурка божоды, айылдын ээзи айылчыларды акавзын деп кычырды, је полковник Б., эртен эрте туратам деп алдын, ажанбай түргенден, айылдын ээзиле эмендежеле, јүре берди. Вареньканы кәже ишарар болбр деп, мен чочпай бердим, је ол энезиле кәже артып калды.

Ажанын божогон кийининде, алдында әрменкешкен айыпта, Варенькала мен кадрыль танцовать эттибис. Мен учы-бажы јок ырысту да болгон болзом, менин ырым там ла там бәзүн турды. Бис еүүш керегинде нени де куучындашпады; ол мени еүүп турган ба деп, мен ошон до, бойымнын да еурабадым. Менин оны еүүп турганым меге јеткил деп бодон турдым. Је менин ырымды кандый бир учурал үрөп ибсени деп, мен көрүп турдым.

Айылыма јанып келеле, уйуктаарга сананалым, је кбрәм сыранай уйуктап болбогодый әмтирим. Менин колымда онын иеринен уштуп алган јун бар әмтир, мен онын энезин каретага отургузала, онын кийининде оны отургускам, ол барып јадала, меге

перчаткасын берген, ол перчатка база менин колым-
да эытп. Мен ол венелерди көрүп турала, көзимди
жумбай ла, онын бойын менде кожо туры деп кө-
рөдмн. Качан ол менин сананып алган сөзүмди чын
билип ийеле „оморкогову ба?“ деп эрке айдып тур-
ган эки каналерден мени талдап аала, колым меге
сүүмжалу берип турган тужын көрөдмн ошкош, эме-
зе ажанып отуралэ, шампанский аракылу бокалды
эриндерине тийдирип, мен жаар эркеледип көргөн
көстөрүн көрөдмн ошкош. Де оңчозунан ла көп кө-
рүп турганым—ол адазыла кожо танцовать эдерде,
бойы да учун, адазы да учун оморков, жнабиркеп
турган улус жаар аяктып турганын көрөдмн. Мен
ол экүди жаныс адип, эрке ле сүүмжалу көргөдмн
адип бириктирип санадым.

Мен ол тушта карындакымаа (ол эмди жада кал-
ган) экү ле јатканыс. Карындакым тегин де ойын-
жыргалга барбайтан, эмди десе кандидатский экза-
менге белетенип турган, сүрөкөй чындык жүрүмө
жүргөн. Ол уйуктап јаткан. Онын јастыкка балалып
калган, талортозын жуурканла туй јаап алган бажын
сүүмжалу көрүп, менин ойын-жыргалду јерде ырысту
болгонимди ол көрбөгөнине ачылып турдым. Бис-
тин крепостной лакей Петруша мени колымда све-
чнлау үткүп, кийчини уштуурга меге болужарга са-
ныды, је мен оны барып уйукта ледим. Онан ба-
жында уймалыкып калган чачтарын, уйкузырап кал-
ган бүүдүмини көрөд, кички ого килеп, оны карандаар
да деп көрдмн. Мен табыштанбаска чебереленип,
араай ийлаби, бойымдын уйуктайтан кыбыма кире-
ле, төжбөгөнүнн үстине отурдым. Де мен сүрөкөй
ырысту болгонума уйуктап та болбодым. Ого үзөс-
ри, туранын ичи сүрөкөй изу болгон, мен мундирим-
ди уштубай, арайынан эжикте кыпка чыгала, ши-
нелинди кийеле, тышвары чыктым.

Ойын-жыргалдуу жерден мен бежинчи часта атангам, айылыма једин келеле, эмеш отурганча база эки чәс өдө берди, качан мен тышкары чыгарымда, чек жарык болгон. Сыранайла жылгайактын күни—туманду күн болгон; жолдогы шүлүзү кәр кайылып јаткан, бастыра туралардын бүркүзинен тамчы тамып турган. Полковник В... городтын учында, јазн јаланьныг јакызында јаткан, ол јаланьнын бир учында ойнойгон јер болгон, бир учында десе, кыстардын институты турган. Мен улус жүрбейтеп кичинек оромды өткүрө базала, јазн оромго чыктым, јобу улус, чанагынын таманы таштуу јолго тийип, чанактуу одун тарткан улус ол оромдо меге јолукты. Килег дугалардын алдында үлүш баштары бир түнөй јайкап, баскылап бараткан аттар, јазн өдүктөриле мачылдадып, аттарыла коштой баскылап бараткан, кеден јабынган улус, туманда сүрекей бийик болуп көрүнип турган туралар—меге көрбөргө ошозы јакшы ла учурлу болгон.

Качан мен Вареньканын турамы турган јаланга чыгып келеримде, ол јаланьнан учында, ойын болотон јерде, кандый да јазн кара неме көрүнди, ошон флейтанын (шоордын) ла барабаннын үни угулат. Менин сагыжымда мазурканын мотивы ла меге јазнтайын угулып тургандый болгон. Је бу үн ондый эмес, кату, јазан угулат.

„Бу немандый?“—деп сананала, јаланга тайкылачак јолло, үн угулып турган јер јазн бардым. Јүс алтам кирези барала, кара кийимдү көп улусты туман өткүрө көрүп ийдим. Бу солдаттар болор, Байла, үренип турган болор,—деп сананала, сүрткүштелип калган кыскачак тере тонду, фартукту ус кижинени де тудунып алаала, менен озо бараларда, оныла кожо базып ийдим. Јууктап келеле көрбөди, кара кийимдү солдаттар эки ббәүнеле, бир ббәүги база бирү-

зи жаар көрүп туруп алган, мылтыктарын буттарына коштой тургузып, кыймыктанбай турдылар. Олордун кийининде барабанщиктер ле флейтщиктер угарга да жаман, чыгырып турган мелодияны такып-тактып ойноп турдылар.

— Олор неши экип турмылар?—деп жанымга тура түшкөн устан сурадым.

— Качкан учун солдатты айдагылап туру, — деп чугулдап айдала, узада жергелей турган солдаттарды айкады.

Мен база оноор көрдүм, жергелей турган солдаттардын ортосунда кандай да коркушту неме келеткенни көрдүм. Жууктап келеткен кичи курданына жетире жылмаш, оны эки солдаттын мылтыктарына жаба буулап койгон эмтир, солдаттар оны жединип келеткен. Олорло коштой шинельду ле фуражкаду, узун сыяду военный кичи келедери, бүдүмни көрбөм, меге таныш ошкоч. Кыйнадып турган кичи бастыра бойы снажинип, кайылыш жаткан карга мачылдада басып келедет, жергелей турган солдаттар оны кажыла жанынан соккылап турат, ол кичи чалкойто жыгыларда, жединип келеткен унтер-офицерлер оны көйкөрбө киле салат, ол кичи көйкөрбө жыгыларда, кийининде келеткен унтер-офицер оны жыгылтпай, чалкойто кайра тартат. Кату басыпту военный кичи олорло кожо басып келедет. Ол кызыл жүстү, азу сагаду ле жак сагаду военный кичи Вареньканын адазы эмтир.

Кыйнадып турган кичини солдаттар согуп ле нйерде, ол кичи кайкап турган чылап, оны согуп турган солдат жаар көрбөт. Кыйынга чыдашпай, чырчыйып калган жүзмө оноор көрүп, ак тиштерин ырсайтып, кандай да сөстөрди катан-катан айдып турат. Качан ол сырагай жууктап келерде, оным айткан сөстөри меге жарт угула берди: „Карындаштар,

меге килезегер, карындаштар, килезегер, — деп жүк ле арайдан, шыйтылдап, ыйламырап айдат. Же карындаштары ого килебейт. Менин одожымда турган солдат жатканыш жоктон ичкери бир алтам базала, колыла агажын тын талайып, кыйнадып турган кижинин сыртына коркушту тын сокты. Ол кижини көнкөрбө силкинди, унтер-офицер оны токтодо тудып алды. Ошон ары база ла кажы ла жанынан согуш келип тийип турат. Полковник онын кийининен ары басып, бирде бойынын алды жаар көрүп, кезикте десе кыйнадып турган кижини жаар көрүп, кейди бойына тескери тартышып, жаагын бузтуйтып, кайбайтып алган эриндеринен кейди ойто араай божодып, чүмденип баратат. Олор менин жанымла бадордө, кыйнадып турган кижинин сыртын мен көрүп ийдим. Онын сырты кыйды да чоокыр, улаш, кызыл, сан башка неме эмтир. Кижинин эди ондай боло берер деп, мен бүтпөй туралым.

Менас кожо турган үс кижини, — О кудай, — деп айтты.

Олор бистин жанысла бдүп барды. Коркойып бдүрүлүп, жыгылып бараткан кижинин эки жанынан соккылап ла турдылар, олго барабан тонкылдап, флейта сыгырып турды. Тын басытту, түс сынду полковник кыйналып турган кижинин кийининен басып баратат. Полковник кенейте тура түжеле, бир солдатка турган жууктап барала, айтты:

— Мен сеге жастыра согорго берерим, эмди жастыра согорун ба? Эмди онойдорун ба? — деп, полковниктин ачуржанын айдып турганын мен угуп ийдим.

Полковник илгин перчаткалуу тын күчтү колыла кыска сынду, күчи уйан, чочып калган солдаттын жүзине бир канча каттап тын согуш ийди. Кыйнадып

турганкиженин кызыл сыртына бу солдат агашла араай соккон учун полковник оны бойыл соккон.

— Јаңы чыбыктар беригер! — деп кыйгырала, полковник мени көрүп ийди. Мени таныбаган кижиле болуп, катуланып ла ачурканып, кабактарын бүркөй көрүп, түргөн ле ары болды. Мен сүрекей уйалала, кайдаар да көрбөн билбей, сүрекей уфатту керек кылынып ийген кизи чилеп, тбмбн көрүп турала, кашпай ла январ күүнп келди. Јолдо барадарында, менинг вулагыма барабанын токулдаганы ла флейтанын сыгырганы жаантайын угулып турат, эмесе: „Карындантар, килегер“, деген ебетөр угулат, эмесе калжурман турган полковниктин, — Эмди јагыра, согорман ба? Эмди онойдорман ба? — деп, ачурканып кыйгырган уни угулат. Је ол ок йддө јүрегим сыстап, күүним булагаларга јетире јүрегим эригерде, канча ла катап токтоп туралдым. Ол көргөн коркушту неме меге йдун калгандый, ол коркушту немеле мен тургузала кузуп ийгедийим. Јанганымды ла орынга јатканымды билбейдим, је уйуктап баралала, байагы ла немелерди көрүп ле угуп ийеле, ойто ле тура јүтүрпн келдим.

Туруп келеле, мен мынайда сазандым:

— „Кандый да менинг билбес немени полковник билетен болор. Онын билетенин мен билген болзом, мен ол байагы көргөнмди билер эдим, оны билеп болбой мынаын килнчектенбес эдим“. Је канча да кирези сазанзам, полковниктин билетенин мен билп болбодым. Уйуктап болбой, иббйриме айылдан барала, эзиргенче арамы ичеле, јук ле эгирде уйуктадым.

Ол тушта мени кандый бар неме шузи алган деп бодойдыгар ба, эмесе менинг көргөнмди јаман неме деп сазанган болорым деп бодойдыгар ба?

Сырагай ондый эмес. „Ондый керекти эдерин жарадып, ончолоры оны кыйалта жок керектү деп жарадып турганда, олар кандый да мен билбес немени билетен болбой,“—деп санапала, оны биллип болбодым. Азында мен военный службага кирерге санаптам, же ол көргөнүмнүн учурын биллип болбогон учун военный службага кирип болбогом. Же жаңгыс та военный службага кирип болбогон эмезим, кайда да служить этпедим, неге де жарабадым.

— Же, слер неге де жарабаган эмезеер, бис билетрне, оныг ордына мынайда айдыгар: слер жок болгон болмогор, канча кирези көп улуу неге де жарабас эди?

— Ол сырагай немеге жарабас эрмек,—деп чыла санаазын Иван Васильевич айтты.

— Же сууш кандый болды?—деп бис сурадыбыс.

— Сууш пе? Сууш ол ло күннөг ала астай берген. Варенька тышкары жүргенде, жаантабын күлүмзирепип, нени де санапа бергенде, оныг адазы —полковник тургуза ла мениг санаама кире беретек, меге кандый да эи жок, санапарга да коомой боло беретек, мениг оныла туштажатыным астай берген. Сууш онойдо ло ундулып калган. Же көр-эбгөр, керек кандый болуп жат, нелен улам кижининг бастыра жүрүми кубулып ла көндүтүп жат. Слер десе айдадыгар...—деп Иван Васильевич куучынын токтодуп койды.

Ясая Полика. 20 августта, 1903 жылда.

Редактор Е. ПЛЕХАНОВА. Тиража С. СУРАЗАКОВ.

АН 03008, Слано в набор 25/8-24 г, Подписано в печать 2/11-24 г, 06册 1, в. 1, 14, лит. 4, 0,84, 74-мм, 2-0,87, Тираж 1000 экз. Заказ № 137. Цена 50 коп.

г. Горно-Алтайск, тип. областногокома.

ЛАТЫРА БАЙЫЛГАНЫ

Страница	Строчки		Баллы	Кытырары
	Башында	Аягында		
8	—	10	до	30
14	—	16	30	30
15	9	—	күтүм	күтүм

Полное
Цена

75
50 коп.
1932.

Л. Н. ТОЛСТОЙ
ПОСЛЕ БАЛА
На латвийском языке